

Leve de moderne school!

Citation for published version (APA):

Martens, R. (2013). Leve de moderne school! *OnderwijsInnovatie*, maart 2013, 11-13.

Document status and date:

Published: 01/03/2013

Document Version:

Peer reviewed version

Document license:

CC BY

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 09 Sep. 2021

Open Universiteit
www.ou.nl

Leve de Moderne School!

Een interessante voetnoot bij het wat overdadige nieuws dat we in Nederland de afgelopen tijd over ons heen kregen rond de abdicatie van koningin Beatrix, was wat historica Daniela Hooghiemstra in diverse media vertelde over de schooljeugd van de koningin. Die opmerkelijke schooljeugd vond namelijk voor een groot deel plaats op de Werkplaats, een school in Bilthoven. Hooghiemstra schreef een boek over het leven van de oprichter van deze school, Kees Boeke (1884-1966). Een beetje trekken aan dat historische draadje levert opmerkelijke feiten op met de nodige implicaties voor actuele onderwijsdiscussies.

De leerlingen op de Werkplaats heetten 'werkers' en mochten de leerkrachten ('medewerkers') tutoyeren, want iedereen was op de Werkplaats gelijk. Essentieel waren de 'besprekingen' over het wel en wee van de school. Daar werd niet bij meerderheid beslist, maar bij consensus. Dat was volgens de zogeheten sociocratie, het ideaalbeeld van Boeke. De medewerkers onderwezen niet alleen de traditionele schoolvakken, maar ook muziek, toneel, tuinieren, koken, handenarbeid en dergelijke, want die waren even belangrijk als 'hoofdwerk'. Cijfers waren er niet, zittenblijven bestond al evenmin, zo vat Co Welgraven in het Historisch Nieuwsblad de belangrijkste kenmerken van de Werkplaats samen. Boeke was een groot bewonderaar van Maria Montessori en veel van Boekes onderwijsopvattingen lijken dan ook sterk op de idealen van Maria Montessori. En tussen het werk van Maria Montessori ligt weer een duidelijke lijn met een nog eerdere onderwijshervormer die, hoewel hij in Nederland volledig in de vergetelheid is geraakt, algemeen gezien wordt als de Godfather van het moderne onderwijs: de Spanjaard Francisco Ferrer.

Van toen naar nu

Nu zijn er allerlei overeenkomsten en verschillen tussen de vele vormen van vernieuwend onderwijs zoals die gestalte kregen vanaf rond 1900, maar één kenmerk komt naar mijn idee steeds naar voren. Het is bovendien een kenmerk dat deze historische beschouwing in één klap katapulteert naar verhitte discussies over het Nederlandse onderwijs anno 2013. Dat is dat al de genoemde onderwijshervormers een hekel hadden aan toetsen, testen en cijfers geven. En dat is opmerkelijk. Wie nu kijkt naar het jaarlijkse gedoe rond de Cito-toets (daarover straks meer) zou kunnen denken dat onderwijs en toetsen onlosmakelijk verbonden zijn. Sterker nog; vaak wordt gedacht dat het moderne ideeën zouden zijn zoals bijvoorbeeld in het verguisde competentiegerichte onderwijs of het nieuwe leren, waarin voor het eerst gepropageerd zou zijn het strak toetsen en meten van kennis los te laten. Niets is minder waar. Het was juist

Francisco Ferrer die al vóór 1900 de 'rationele leer methode' propageerde waaruit een type school naar voren kwam dat hij de Moderne School (Escuela Moderna) noemde. Het was zijn bedoeling deze school zoveel mogelijk te baseren op de nieuwste inzichten uit de onderwijswetenschap, zoals de onderwijspsychologie die toen opkwam.

Onze koningin zat dus op een school waarin niet getoetst werd. Dat paste in het beeld van ons land, dat tussen 1930 en 1960 mondiaal gezien een voortrekkersrol had ingenomen op het gebied van onderwijsvernieuwing en waarin bijvoorbeeld Dalton-onderwijs en Montessorionderwijs een hoge vlucht namen. En daarmee werden de in onze moderne ogen radicale ideeën over onderwijsvernieuwing en bijvoorbeeld het afwijzen van overmatig toetsen in het onderwijs in die tijd door velen onderschreven. Zo was er bij het afscheid van Kees Boeke van de Werkplaats oud-minister van Onderwijs Gerrit Bolkestein (grootvader van Frits Bolkestein) die Boeke prees: 'Het Nederlandse onderwijs zal een levenwekkende kracht armer worden. Nederland behoort Kees Boeke dankbaar te zijn voor zijn leven rijk aan gedachten en daden', aldus Welgraven in het Historisch Nieuwsblad.

Vergeten

Het vreemde is dat we het allemaal volledig vergeten lijken te zijn. Op de officiële website van OCW lezen we weliswaar dat de Cito-toets (of andere eindtoets) nog niet verplicht is, maar 'De overheid is wel van plan een landelijke eindtoets verplicht te stellen voor alle leerlingen in het basisonderwijs. Het wetsvoorstel dat dit regelt, ligt ter goedkeuring bij de Tweede Kamer'. De overheid is dus wel van zins een verplichte eindtoets taal en rekenen op te leggen en wil dat zo'n toets er vanaf het schooljaar 2013-2014 komt voor leerlingen in groep 8 van de basisschool. Deze nieuwe toets sluit inhoudelijk aan op de Cito-toets en wordt afgenomen in april. Het gaat hier om voorgenomen beleid. Voordat er een definitief besluit komt, zou het volgens mij goed zijn als enkele Kamerleden de moeite namen

Rob Martens

Reacties op dit artikel kunnen worden gemaild naar: rob.martens@ou.nl

zich nog eens te verdiepen in de geschiedenis van onderwijs en onderwijsvernieuwing. Dat zou ook kunnen helpen om beter te begrijpen dat er wellicht tamelijk fundamentele vraagstukken schuilen onder onophoudelijk terugkerende discussies over gebruik van de Cito-toets. Wie het verleden niet kent, begrijpt het heden niet.

Het jaarlijkse gedoe rond de Cito-toets

Het behoort zo ongeveer tot de Nederlands onderwijsfolklore om ieder jaar opnieuw te kissebissen over een al dan niet verplichte centrale eindtoets in het basisonderwijs (en voortgezet onderwijs). Zomaar een greep aan discussieonderwerpen van het afgelopen decennium:

- Het plan tot invoeren van een makkelijkere toets voor de minst goede leerlingen wordt hevig bediscussieerd.
- Terugkerende berichten over het grote percentage leerlingen dat (zeker in het voortgezet onderwijs) allerlei middelen neemt om de zenuwen de baas te blijven.
- De kritiek dat de Cito-toets geen advies meer is maar een eenzijdig selectiemiddel.
- Het feit dat illegaal gekopieerde Cito-toetsen van 2013 voor grof geld verhandeld worden op Marktplaats.
- De opstand in 2011 van pressiegroep www.redhetbasisonderwijs.nl tegen het naming & shaming-beleid dat de Onderwijsinspectie erop na zou houden door onrechtvaardige onderlinge vergelijking van scholen op grond van Cito-scores.

- Kritiek op het eenzijdige onderwijs dat ontstaat omdat een te grote nadruk op Cito-scores leidt tot een verschaald teaching to the test.
- Fraude door scholen met Cito-toetsen, zoals het stelselmatig niet laten deelnemen van de zwakste leerlingen aan de toetsen.
- Een discussie van enkele jaren eerder, namelijk dat Cito-opgaven jongens zouden bevoornden.
- Meertalig opgevoede kinderen met een andere culturele achtergrond zouden worden benadeeld, evenals bijvoorbeeld dyslectici.
- Het Cito dat zich verleden jaar uitsprak tegen de opkomst van steeds meer instituten die leerlingen trainen voor de Cito-toets.

Met deze eindeloze discussies over de Cito-toetsen in het achterhoofd is het dus interessant om nog eens te kijken wat Ferrer en Montessori zeiden over het gebruik van verplichte toetsen in het onderwijs. Dan wordt al snel duidelijk dat het gebruik van een grote hoeveelheid verplichte toetsen en een verplichte eindtoets een heel wat minder vanzelfsprekend en onlosmakelijk onderdeel is van onderwijs dan het nu vaak lijkt. En dat er al lang geleden gewaarschuwd werd tegen overmatige toetsdruk.

Montessori en Ferrer

Montessori was namelijk bang dat toetsen nieuwsgierigheid en de innerlijke drijfveer tot leren zou vervangen door angst voor een onvoldoende. Bovendien was zij van mening dat gestandaardiseerde toetsen te weinig recht doen aan de grote individuele verschillen tussen kinderen.

Ferrer was nog radicaler en zijn opvattingen. Hij geloofde, aldus Wikipedia, in een systeem op basis van spontaniteit, gericht op zelfontplooiing, geestelijke onafhankelijkheid en volledige emancipatie van het individu. Veel ervan zagen we later terug bij Boeke. Rond 1900 opende Francisco Ferrer zijn eerste Moderne School (Escuela Moderna) in de buurt van Barcelona, mede gefinancierd uit de erfenis van de steenrijke Ernestine Menier. In de daarop volgende vijf jaar bouwde Ferrer zijn schoolsysteem, ondanks veel weerstand, verder uit tot een vijftigtal scholen plus een kweekschool. In de VS leidden zijn ideeën tot het ontstaan van de invloedrijke Modern School Movement. Een belangrijk kenmerk van zijn moderne scholen was dat er niet getoetst werd. Ferrer vond dat toetsen leerlingen in een onvrijwillige onderlinge competitie bracht, waarin het kon gebeuren dat ze op anderen gingen neerkijken en niet meer leerden uit nieuwsgierigheid. In zijn boek 'De Moderne School' lezen we hoe ouders steeds aan het eind van het schooljaar zeurden om toetsresultaten, maar dat de aanhangers van de Moderne School vasthielden aan hun principe dat opgelegde toetsen nutteloos waren en het echte leren in de weg stonden.

Een wreed einde

Wie de discussies over Cito-toetsen en onderwijs in ons land in de afgelopen jaren al te verhit vond, zal bij lezen over het akelige levenseinde van Ferrer al snel inzien dat het allemaal nog veel erger kan. Ferrer stuitte namelijk op veel politieke tegenstand uit (extreem) rechtse en conservatief kerkelijke

kringen. Daardoor werden in 1906 al zijn scholen gesloten en hij werd zichzelf gevangen genomen. Mede dankzij internationale acties kwam hij na dertien maanden weer vrij en mocht hij zijn scholen heropenen. Toen in 1909 anarchistische opstanden uitbraken in Barcelona (de 'tragische week') werd Ferrer opnieuw gearresteerd, op vage beschuldigingen van betrokkenheid. Zonder dat hij de mogelijkheid kreeg zich te verdedigen en zonder echte bewijzen werd hij, samen met vier anderen, door een militair tribunaal ter dood veroordeeld. Zijn ter doodveroordeling riep internationaal grote verontwaardiging en protest op. Nu, ruim honderd jaar later, weet bijna niemand het meer, maar in veel Europese steden, van Londen tot Rome, waren er als gevolg hiervan felle demonstraties, waarbij in Parijs zelfs een dode en vele gewonden vielen.

Op 13 oktober 1909 werd Ferrer in het kasteel van Montjuïc geëxecuteerd. Hij wilde niet geblinddoekt worden. Zijn laatste woorden waren: "Ik ben onschuldig. Leve de Moderne School."

Referenties

- Hooghiemstra, D.A. (2013). *De geest in dit huis is liefderijk. Het leven en De Werkplaats van Kees Boeke (1884-1966)*. Proefschrift. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Ferrer, F. (1921/2003). *Die Moderne Schule*. Bewerkte heruitgave. Frankfurt a. M.: Verlag Edition AV.

